

ಶ್ರೀ ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರ ಸಂಸ್ಕರಣೀಯ ಸೇವೆ.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯುತವಂತರಾವ ಲಿಮಯೆ ಎಂಬವರು ಬಿ.ಎ,ಎಲ್.,ಎಲ್.ಬಿ. ಪದವೀಧರ ವಕೀಲರಿದ್ದರು. ಅವರು ಜಮಖಂಡಿ ಭಾಗದವರು. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಸುಸ್ವಭಾವಿಗಳು. ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಮರಾಠಿಯಷ್ಟೇ ಅಸ್ಪೃಶಿತವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವಂಥವರು. ಪರೋಪಕಾರವು ಇವರ ಜನ್ಮ ಗುಣವಾಗಿತ್ತು. ಯಾರಿಗಾದರೂ ಸಂಕಟ ಬಂದದ್ದು ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕು ಇವರು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮಿಂದಾದಷ್ಟು ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸದೆ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಟವೆಂದರೆ ಮರಣ. ಎಲ್ಲ ಬಂಧು ಬಾಂಧವರು ಇಷ್ಟಮಿತ್ರರು. ಮನುಷ್ಯನು ಜೀವಂತವಿದ್ದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಏರಿಕೆಯ ಕಾಲವಿದ್ದಾಗ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಲ ಆತನ ಕಡೆಗೆ ಬರೆ ಹೋಗುವರು. ಸ್ತುತಿಸುವರು. ಆದರೆ ಆದೇ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸತ್ತಾಗ ಅವನ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಇಣಕಿ ಸಹ ನೋಡುವದಿಲ್ಲ. ಮುಸ್ಲಿಮನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ತೀರಿ ಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಕರೆಯದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮಾಜದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಸ್ಮಶಾನ ಯಾತ್ರಗೆ ಹೋಗದಿರುವದು, ಹೋಗಗೊಡದಿರುವದು, ತಪ್ಪಿಸುವದು ಅತ್ಯಂತ ನಿಷೇಧಾರ್ಹವಾದ ಕೆಟ್ಟರೂಢಿ ಬಿದ್ದಿದೆ. ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿದ್ದವರು ಹೆಣ್ಣು ಹೊರಬುರದೆಂದು ಹಲವರು ಶಾಸ್ತ್ರಹೇಳಿದರೆ, ಹೆಣ್ಣು ಹೊತ್ತವರು ರಾತ್ರಿ ನಕ್ಷತ್ರ ದರ್ಶನವಾಗುವವರೆಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಪವಾಸ ಕುಳಿತು ನಂತರ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಹೊರುವದಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗಬಾರದೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಡವರಲ್ಲಿ ಈ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಒಂದು ಕಠಿಣ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಒಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತಂತೆ. ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತ ನಿಧನನು. ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುದುರೆಯೂ ಇತ್ತು. ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಸತ್ತಿರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಈ ಶ್ರೀಮಂತನು ಕುದುರೆ ಏರಿ ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಓಡಾಡಿಸುತ್ತ “ ಹೊಂ ಏಳಿರಿ ತೀವ್ರ ಮುಗಿಸಿರಿ; ಸತ್ತ ಹೆಣ್ಣು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಇಡಬಾರದು, ಏಳಿರಿ ತೀವ್ರ ಶಿವಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರಿ ” ಎಂದು ಚಿಟಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ಇತ್ತಿಂದತ್ತ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಕುಳಿತು ಜನರಿಗೆ ಬೋಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಎಂದೂ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಪ್ರೇತ ಹೊರಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯೇ ಯಾರೇ ಸಾಯಲಿ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಕುದುರೆ ಏರಿ ಹೋಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡದೆ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದು ಅವನ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಆ ಶ್ರೀಮಂತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ

ಯಾರೋ ಸತ್ತರಂತೆ. ಆಗ ಊರೊಳಗಿನವರು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನರು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯದೆ “ ಹೂಂ ಏಳಿರಿ ತಡಮಾಡ ಬೇಡಿರಿ ತೀವ್ರ ಮುಗಿಸಿರಿ. ಸತ್ತ ಹೆಣ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಇಡಬಾರದು ಬೇಗ ಶಿದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರಿ” ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಇತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಕುದುರೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತೇ ಕಾರಭಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರಂತೆ. ಯಾರೂ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಶಿದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೂ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಹೆಣ ಹೊರಲಿಕ್ಕೂ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಾದಮೇಲೆ ಆ ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೈ ಜೋಡಿಸುತ್ತ “ ನನ್ನ ಕಡೆಯಿಂದ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಆ ತಪ್ಪು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ದಯವಿಟ್ಟು ಕುದುರೆ ಇಳಿದು ಪ್ರೇತ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಿರಿ ” ಎಂದು ಅಂಗವಾಚಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಮುಂದಿನದಲ್ಲ ಸುಸೂತ್ರ ಮುಗಿಯಿತಂತೆ. ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶವಿಷ್ಟೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನಮೇಲೆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗಲೇ ಬುದ್ಧಿಬರುತ್ತದೆ, ಪರದೇಖ ಶೀತಲ ವಿರುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿನಂತ ಈ ಕೆಟ್ಟ ರೂಢಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಲು ಶ್ರೀ ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರು ತಾವು ಸ್ವತಃ ತೀರಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ (ಅವರು ತೀರಿಕೊಂಡು ೧೦ ವರುಷ ಆಗಿರಬಹುದು) ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಹೆಣಗಿದರು. ಕೋರ್ಟ್ ನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿ, ಅಗ್ರುಮೆಂಟಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿ, ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಸತ್ತ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಖಿಟ್ಟಿ ಅಪ್ಪಕ್ಕೇ ಬಿಟ್ಟು ಜಜ್ಜರಿಗೆಹೇಳಿ ಆ ಸ್ಮಶಾನ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹಾಜರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲಗ್ನ ಮುಂಜಿಗಳಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ಮಶಾನ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕವರೇ. ಕೇವಲ ಸ್ಮಶಾನಯಾತ್ರೆಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಾಗಿ ಎಂದೂ ಹೋಗದೆ ಮುಂದಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವತಃ ಶಿದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಹೆಣ ಹೊರುವ ಪ್ರಥಮ ಹಕ್ಕು ತಮಗಾಗಿ ಕಾದಿಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಕೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಂಥ ಊರಲ್ಲಿ ಸ್ಮಶಾನ ಭೂಮಿ ಎರಡುಮೈಲು ದೂರವಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಣ ಹೊರುವದೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ವೃತ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರು, ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವಶಾಸ್ತ್ರಿ ಪಂಜಪೆ, ಮಾಮಾ ಪೆಂಡಸೆ, ರಾಘುಅಂಣಾ ಮಂಡಗಿ ಮೊದಲಾದ ಮಿತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಪ್ರೇತಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಒಂದೇಕಡೆಗೆ ೨೪ ತಾಸೂ ಸಿಗುವಂತೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಇವರು ಮಾಡಿದ್ದರು.

“ ಉತ್ಸವೇ ವ್ಯಸನೇಚೈವ ದುರ್ಭಿಕ್ಷೇ ಶತ್ರುವಿಗ್ರಹಃ |

ರಾಜದ್ವಾರೇ ಸ್ಮಶಾನೇಚ ಯಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಸ ಬಾಂಧವಃ ||

ಎಂಬ ಸುಭಾಷಿತದಂತೆ ಅವರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಂಧವರಾಗಿದ್ದರು.

ವಿಷಯಾಂತರದ ದೋಷ ಸ್ವೀಕರಿಸಿಯೂ ಶ್ರೀ ಲಿಮಯಯವರ ಅಸಾಧಾರಣ ವಾದ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಬಡವರಿಗೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಸನ್ನು ಖಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ದಿನಾಲು ರಾತ್ರಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಭಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಮಹಾನುಭಾವರಂ. ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಭೂಷಣರು.

ಶ್ರೀ ಲಿಮಯ ವಕೀಲರು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಜೀಳಿಲ್ಲ ಅವರ ವಿಚಾರ ಪ್ರಣಾಲಿಯು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಭೆಯದಾಗಿತ್ತು. ೧೯೪೨ ರ ಸುಮಾರಿಗೆ “ ಸ್ವತಂತ್ರ ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನೂ ಅವರು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ “ ಧರೆಯೊಳಾರ್ತರಂ ನೋಡಿ ನೆರೆ ಮರುಗದಿಹ ಮನವಂ ಪಾಪಿಯಲ್ಲ ” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಆರ್ತರ ದುಃಖನಾಶಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಗುಣ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಕೀಲರೆಂದು ಮಾಡಿದ ಸೇವೆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸಿರಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾತ ಫೇರಿ, ಮೆರವಣಿಗೆ, ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಸರಕಾರಿ ಕಾಗದಪತ್ರ ನಾಶಪಡಿಸುವದು, ಭಾಷಣ ಮಾಡುವದು, ಬುಲೆಟಿನ್ ಕರಪತ್ರ ಹಂಚುವದು, ಮುಂತಾದ ಬಹಿರಂಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತೊಡಗಿದರು. ಹಲವರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಉಳಿದು ವಾರಂಟ ತಪ್ಪಿಸಿ, ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಗದೆ ಸ್ಥೇಶನ್ ಸುಡುವದು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು, ಪೋಸ್ಟ್ ಟಪಾಲ ಲೂಟಿ ಮಾಡುವದು, ಬಂದೂಕ ಕಸಿಯುವದೇ ಮುಂತಾದ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಮೊದಲನೇ ಪ್ರಕಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೆ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ಖಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತೆಂಟು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗುವಂತಿತ್ತು, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದದರಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮೇಲೆ ಭಯಂಕರ ಸ್ವರೂಪದ ೮-೧೦ ಖಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟವು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯು ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬೇಕಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ತಾನು ನಿರಪರಾಧಿಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು, ವಕೀಲರನ್ನು ಕೊಡಬಾರದು, ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ತತ್ವವಿತ್ತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ, ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಈ ನಿಯಮ ಗೊತ್ತೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಚಲೇಜಾವ ಚಳವಳಿಯು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವಲ್ಲ. ಅದು ಕ್ರಾಂತಿ, ಬಂಡಾಯವೆಂದೂ, ಇದೇ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟವೆಂದೂ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನಾಗರಿಕನು ‘ ಮಾಡುವಾ ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಡಿಯುವಾ ’ ಎಂಬ

ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದೂ ಮುಖಂಡರು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೇವಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದವರು ನೂರಕ್ಕೆ ೫—೮ ಜನ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಕಾಯದೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗದೆ ಖಿಟ್ಟಿ ನಡೆಯಿಸಿ ಕಡಿಮೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಸರಕಾರದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಾನಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇವರಿಗೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ತತ್ವ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಗಂಭೀರ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಕರ್ಷಿತರಾದವರು, ಇಂಥವರ ಬುಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರು ಅವರ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಖಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗುಪ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಖಿಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಪುರಾವೆ ಸಿಗುವದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಡಿಫೆನ್ಸಕ್ಕಾಗಿ ವಕೀಲರನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಯಾವ ಖಿಟ್ಟಿಯೂ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಾಳುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ತತ್ವದಂತೆ ಖಿಟ್ಟಿ ನಡೆಸದೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ೫೦—೬೦ ವರುಷಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ಯಾಗುವದು ಖಂಡಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಭೋಗಿಸುವ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿ ಮನಸ್ಕಿತಿಯಾಗಲಿ ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಗಾಂಧೀವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಟಿಳಕವಾದಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಸಾವರ್ಕರ ಭಗತಸಿಂಗರ ಶಿಷ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ಇಂತಹ ಖಿಟ್ಟಿ ನಡೆದಾಗ ಡಿಫೆನ್ಸಕ್ಕಾಗಿ ವಕೀಲರನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಫೀ ತಕ್ಕೊಂಡು ಸಹ ಈ ಖಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಯಾವ ವಕೀಲರೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲ ವಕೀಲರು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹೆದರಿದರು !

ಚಳವಳಿಯ ಖಿಟ್ಟಿ ನಡೆಸಿದರೆ ಪರಿಣಾಮ ಕೆಟ್ಟೇತೆಂದು ವಕೀಲರು ಹೆದರಿದರು. ಭಾರತ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಅಮರ್ಯಾದ ಆಧಿಕಾರ ದೊರಕಿದ್ದವು. ಬೇಕಾದವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಬದ್ಧ (ಡೆಟೆನ್ಯು) ಅಂತ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದಿನ ಕೊಳೆಯಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದವು. ಲಂಚಕ್ಕಾಗಿ ದುಡ್ಡು ಸುಲಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನು, ಚಳುವಳಿಗೆ ಅವರ ಯಾವದೇ ಸಂಬಂಧವಿರದಿದ್ದರೂ, ಹಿಡಿದು ಪೋಲೀಸರು ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಜನರು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರೂ ಯಾವದೇ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ಜನರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿದರು ಅನೇಕರು “ಅಯ್ಯೋ” ಎಂದು ಎದೆ ಒಡೆದುಕೊಂಡು ದಿನಾಲು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಧ್ವನಿ ತೆಗೆದು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥವರಿಗೂ ಈಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಪೆನಶನ್ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು ಜೀವಂತವಿರುವ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧನಿಗೆ ಏನು ಅನಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೇ ಕೇಳಬೇಕು.

ಚಳವಳಿಯ ಖಟಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕೀಲ ಪತ್ರ ಹಾಜರ ಮಾಡಿದರೆ ಪೋಲೀಸರು ತಮ್ಮನ್ನು ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸುವರೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಯಾವ ವಕೀಲರೂ ಈ ಖಟಿ ನಡೆಸಲು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗದಂತಾದರು.

ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರು ಮುಂದೆ ಬಂದರು.

ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸುವರೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ತರುಣರು ಪ್ರಾಣದ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿರುವಾಗ, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಕರೂ ಮಹಿಳೆಯರೂ ತಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವಾಗ, ತಾನು ಹೇಡಿಯಂತೆ ಹಿಂಜರಿಯಬೇಕೇ ಎಂದು ಅವರು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಳವಳಿಯಂತೂ ತಮಗೆ ಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಕೀಲನೆಂದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿ ಕೈಯಿಂದಾದಷ್ಟು ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ಸೇವೆ ಯಾಕೆ ಮಾಡಬಾರದು ? ಎಂಬ ವಿಚಾರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವದೇ ತಡ. ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಚಳವಳಿಯ ಖಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಒಂದು ಕಾಸು ಸಹ ಫೀ ತಕ್ಕೊಳ್ಳದೆ ವಕೀಲ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸ್ಟಾಂಪನ್ನು ಸಹ ತಾವೇ ತಮ್ಮ ಹಣದಿಂದ ಕೊಂಡು ತಂದು ಸತತವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದರು. ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟರೂ ವಕೀಲಪತ್ರ ಹಾಜರ ಮಾಡಲು ಯಾರೂ ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲದಾಗ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ವಕೀಲಪತ್ರ ಹಾಜರ ಮಾಡಿ ಕೈಯಿಂದ ಸ್ಟಾಂಪ ಹಚ್ಚಿ ಖಟಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಕಡೆತನಕ ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಖಟಿಗಳೂ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಎರಡನೇ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯ ದೇಶಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಆದರಣೀಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಚಳವಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಖಟಿಗಳೂ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಶನ್‌ಜಜರ ಮುಂದೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಶ್ರೀ. ಪಿ. ಎಮ್. ಲಾಡ ಎಂಬವರು ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಜಜ್ಜ ಇದ್ದರು. ಆತಂತ ನಾಯನಿಷ್ಟುರರೂ ಪಂಡಿತರೂ ಮಾನವತಾವಾದಿಯೂ ದೇಶಭಕ್ತರೆಂದೂ ಅವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಯಾವ ಖಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ಖಟಿಯಿದ್ದರೂ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಕ್ಷಿ ಪುರಾವೆ ಮಾಡಿಸುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರು ಅದರ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಬಹುತರ ಎಲ್ಲ ಖಟಿಗಳನ್ನೂ ಗೆದ್ದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಅಪಯಶ ಬಂತು. ಈ ರೀತಿ ನೂರಾರು ಖಟಿಗಳನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ನಡೆಸಿ ಎಲ್ಲ ಆರೋಪಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರಿಗೇ ಸಲ್ಲುವದು. ಅವರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದರೂ ಖಾದಿ ಧರಿಸದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾರ್ಯಕರ್ತನಿಗಿಂತ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಬೀಳದೆ ಈ ರೀತಿಯ ದೆ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು.

ಸಿಟಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ ವೇಲಂಗಿಯವರು ಶ್ರೀ. ಲಾಡರ ಜ್ಞಾತಿಬಾಂಧವರೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರು ಚಳುವಳಿಯವರ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ

ಹೋರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಾ ಪಟ್ಟಿ ಬೈಯ್ದು ಆಸುರಿ ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಇದನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು.

ನಮ್ಮ ಕೃತಸ್ಸುತೆ !

ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಖಚ್ಚಿಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಆರೋಪಿಗಳು ಬಂಧ ಮುಕ್ತರಾದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರನ್ನು ಕಂಡು ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುವ ಎರಡು ಶಬ್ದ ಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಸಾದಾ ಸಿಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಜನರು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಜೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ತಿಳಿದು ಭಾರಿ ವಿಷಾದಗೊಂಡೆವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ವರೆಗಾದರೂ ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರನ್ನು ಸರೆ ಕಾರಿ ವಕೀಲರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನೂ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರೂ ನಮ್ಮವರೇ ಆದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಕಡೆತನಕ ಅದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಯಶ ಬರಲಿಲ್ಲ ವೆಂಬದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸದೆ ಇರಲಾರೆ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಜಾತಿ, ಪಕ್ಷ, ಇಷ್ಟಮಿತ್ರರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ವೇಳೆ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ವಕೀಲರಂಥವರ ಸೇವೆ ತ್ಯಾಗಗಳ ಪರಿವೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇಷ್ಟು ಅಧೋಗತಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ. ಲಿಮಯೆ ಅವರು ಎಂದೂ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಡದೆ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಕಡೆತನಕ ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ಬಳಲಿ ದರೂ ಆನಂದಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸಮಾಜಸೇವಾರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮರೆ ತರೂ ದೇವರು ಖಂಡಿತ ಮರೆಯಲಾರನು.

ಶ್ರೀ. ಅನಂತರಾವ ಮಂಡಗಿ, ಜಕಾತಿ ಮತ್ತು ಮಾಂದ್ರೇಕರ ವಕೀಲರೂ ಸೆಶನ್ ಕೋರ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನರ ಕೆಲವು ಖಚ್ಚಿಗಳಲ್ಲಿ ವಕೀಲಪತ್ರ ಹಾಜರ ಮಾಡಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು.

ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಅನನ್ಯತೆ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಕ್ಕ ನಂತರ ಕೂಡಲೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಮುಖಂಡರು ಆ ರೀತಿ ಮಾಡುವದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವದೇ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ತರದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಯಾವ ಮುಖಂಡರೂ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಲಿಲ್ಲವೆಂಬದು ವಿಷಾದದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಪೋಲೀಸರು ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಚಳವಳಿಗಾರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ಯಾವನೇ ಸಮಂಜಸ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅನ್ನಲಾರ. ಪರಕೀಯ ಸರಕಾರದಿಂದ ಸಂಬಳ ತಿಂದು ಅವರ ನವಕರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಉಳಿದು ಕರ್ತವ್ಯ ಪಾಲಿಸಿದ್ದರೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ದೋಷ ಕೊಡುವದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂಬದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಆದರೆ ಅಡ್ಡ ಹಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸರಕಾರದಿಂದ ಭಲೇ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಡತಿಯ ದುರಾಶೆಯಿಂದ ಕಾಯಿ ದೆಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಹೋಗಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ನಿಷೇಧಾರ್ಹ ವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇಂಥವರ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿ ಯೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಧಿಸ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕ ನಂತರವೂ ಯಾರೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಸರಿ ಯಾಗಲಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳದಿರಲಾರವು.